

LAURENCE LOUËR • Sünniler ve Şiiler

LAURENCE LOUËR 1972'de doğdu. Pantheon-Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe ve sosyoloji okudu, 2001'de Sciences-Po Üniversitesi'nden uluslararası ilişkiler doktorasını aldı. Ortadoğu'da kimlik siyaseti ve etnik azınlıklar, ayrıca Körfez ülkeleri ve Arap-İsrail sorunu üzerine çalışmalarda bulundu. 2004-2009 arasında Fransa Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Ortadoğu politikaları konusunda danışmanlık yaptı. 2006'dan beri *Critique Internationale* dergisinin yayın yönetmenliğini yürütüyor. Alanında yayımladığı çok sayıda kitap ve makalesi var.

Sunnis and Shi'a. A Political History of Discord

© 2017 Éditions du Seuil. Ethan Rundell tarafından

İngilizceye çevrilmiştir: © 2020 Princeton University Press.

İletişim Yayınları 3183 • Politika Dizisi 222

ISBN-13: 978-975-05-3345-7

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

EDİTÖR Bahar Siber, Ömer Laçiner

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ ve DIZIN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

LAURENCE LOUËR

Sünniler ve Şiiler

Bir İhtilafın Siyasi Tarihi

Sunnis and Shi'a
A Political History of Discord

ÇEVİREN *Barış Özkul*

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	11
------------	----

BİRİNCİ KISIM

SİYASETLE DİN ARASINDA

1 Hilafet ve İmamlık.....	17
2 Rekabet ve Örtüşme.....	33
3 İdeoloji Olarak İslâm · SÜNNİ VE Şİİ İSLÂMÇILIK.....	59
4 Bir İslâmi Enternasyonal Mümkün müydü?.....	79
5 Pan-İslâmcılıktan Mezhepçiliğe.....	99

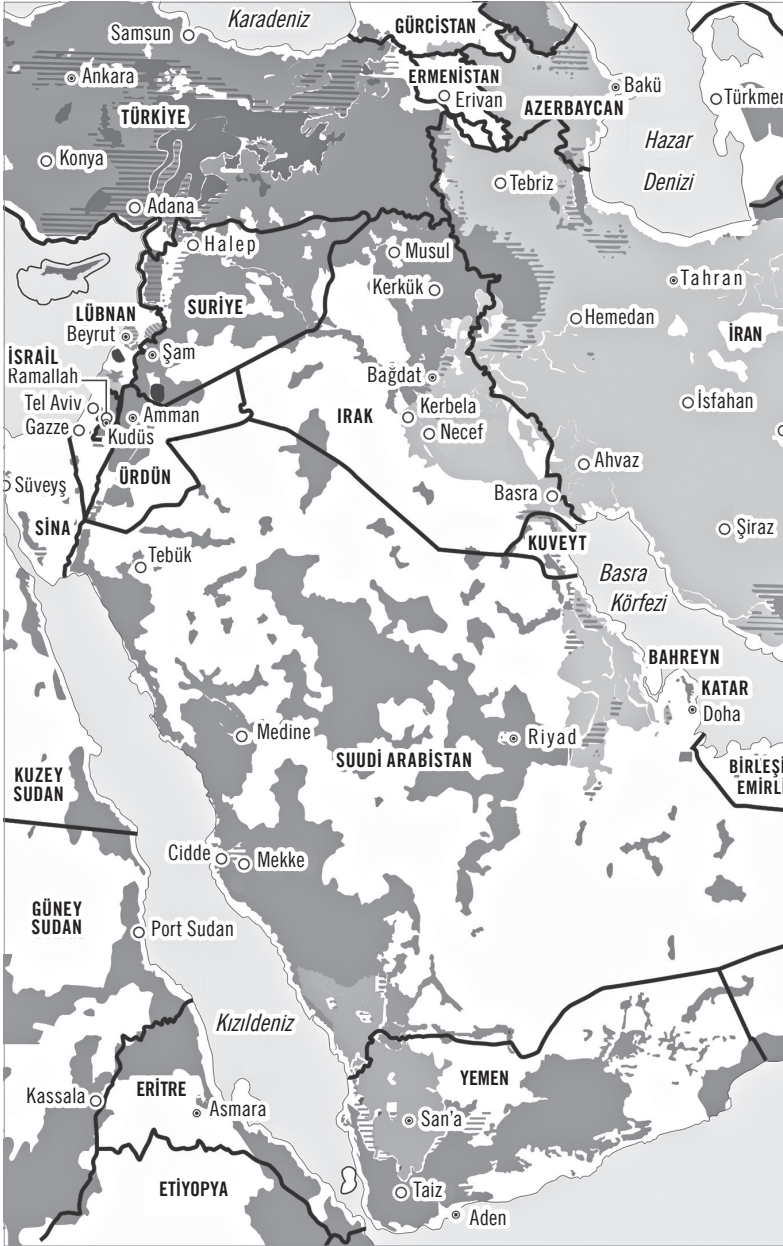
İKİNCİ KISIM

MEZHEP FARKLILIĞIYLA BAŞ ETMEK

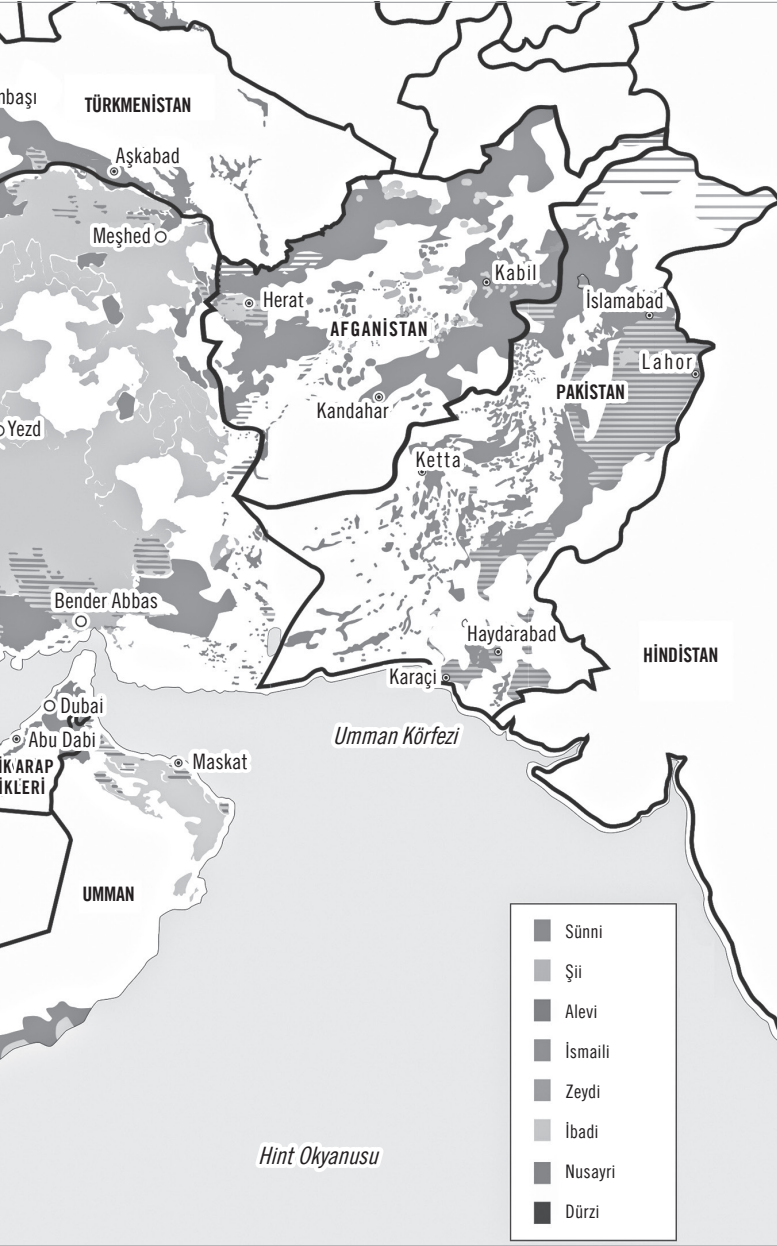
6 Irak · SÜNNİLİK VE ŞİİLİĞİN SINIRINDA.....	127
7 Bahreyn · BİR FETİHİN MİRASI.....	143
8 Pakistan · MÜSLÜMAN DEVLETEN İSLÂM DEVLETİNE.....	157

9 Pragmatik Mezhepçilik	
SUUDİ ARABİSTAN VE İRAN'DA SÜNNİLER VE ŞİİLER.....	175
10 Yemen · SÜNNİLİKLE ŞİİLİK ARASINDA ZEYDİLİK.....	193
11 Lübnan · YENİ BİR MEZHEP PAKTI ARAYIŞI.....	207
Sonuç.....	227
<i>KRONOLOJİ.....</i>	<i>231</i>
<i>KAYNAKÇA.....</i>	<i>237</i>
<i>DİZİN.....</i>	<i>245</i>

Giriş

Sünni-Şii ilişkilerinin belirleyici özelliğinin genellikle Peygamber'in meşru halefi etrafındaki anlaşmazlıklardan doğan kadim nefretlerin bir sonucu olarak bin yıldan fazla devam eden bir kesintisiz savaş olduğu söylenir. Bugün Müslüman nüfusun muhtemelen % 90 gibi büyük bir kesimini oluşturan Sünnilere göre Hz. Muhammed 632 yılında geride erkek vâris bırakmadan vefat ettiğinde halefini seçmemiş ve en iyi idarecinin kim olacağını belirlemeyi sahabelere bırakmıştır. Şiiler ise Hz. Muhammed'in doğrudan Allah'ın emriyle kuzeni ve damadı Ali bin Ebu Talib'i halef seçtiğine inanmaktadır. Ali dördüncü halife olmuştur ve Şiiler İmamlık soyunun, Ali'nin Peygamber'in kızı Fatma'yla olan evliliğinden geldiğini iddia ederler.

Ancak Sünnilerle Şiiler arasındaki çatışma, asla İslâm peygamberinin halefi etrafındaki basit tartışmadan ibaret olmamıştır. Zira çok geçmeden meşru siyasi otoritenin doğasına dair temel sorular gündeme gelmiştir: Müslüman devlet başkanının hangi vasıfları olmalıydı? Sıradan bir insan evladı olabilir miydi, yoksa bir ilahi vasıf mı taşımalıydı? Nasıl seçilmeliydi ve bununla bağlantılı olarak en meşru siyasi rejim tipi neydi?

Devrin başrol oyuncularının sorduğu sorular bunlardı. Gelecek nesillerin zihninde de daima yer eden bu sorular, Sünni ve

Şii siyasi tahayyüllerini günümüze kadar şekillendirmeye devam eden siyasi-dinî öğretiler ve mitlere de zemin hazırlamıştır. Sünniler ve özellikle İslâmcılar açısından “Hulefa-i Raşidin” devri, geri dönülmesi gereken bir adil idarenin hâkimiyetindeki altın çağı simgeler. Buna karşın Şiilerin gözünde ilk üç halife birer gaspçıdır: Adaletsiz otoriteyle dövüşen zamanımızın kahramanları, 680 yılında Halife Yezid’in ordusu tarafından katledilen İmam Ali’nin oğlu Hüseyin’e özeniyor olmalılar.

Bu tartışmalar yüzyıllar boyunca siyasi bağlama göre kâh canlanmış kâh sönümlenmiştir. Elinizdeki kitabın temel argümanı budur. Dinî doktrinler çoğu zaman hükmeden veya hükmedilen grupların siyasi ihtiyaçlarına göre evrimleşmiştir. Siyasi elitleri meşrulaştıran ideolojiler olarak iş gördükleri gibi isyancılar onları muktedirlere karşı çıkmak için, din adamları ise devlet iktidarı karşısında kendi otoritelerini kabul ettirmek için kullanmıştır. Bütün bu etkileşimler sırasında Sünniler ve Şiiler daima aleni bir çatışma içinde olmamıştır. Şiilik çeşitli tezahürleriyle uzun süredir Ortadoğu’nun yerleşik iktidarlarına karşı muhalefetin başlıca ideolojisi olmakla birlikte, bugün hâkim olan İmamlık (12 İmam) hareketi İslâm’ın ilk yüzyıllarında epey merkezî konumdaki ezoterik ve devrimci akımların marjinalleşmesiyle sonuçlanan bir radikallikten uzaklaşma projesi içinde (hem siyasi hem de doktriner bakımdan) zamanla şekillenmiştir. Şii din âlimlerinin koordine ettiği bu süreç yerleşik iktidarların yanı sıra bir dinî hukuk ekolü olarak yerleşik Şiilikle yan yana barışçıl bir biçimde var olmayı mümkün kılmış ve vardığı sonuçlar itibarıyla Şii hukuk ekolü son kertede kanonik Sünni ekollerinden çok az farklılaşmıştır.

Ne var ki Safeviler 1501’de bugün kabaca çağdaş İran’a teka-bül eden bir coğrafyada Şiiliği devlet dini yapmak üzere harekete geçtiklerinde çatışma yeniden canlanmıştır. Bir topluluk dinini bir resmî din haline getirip onu kendi sınırları ötesinde nüfuz uygulamanın aracı olarak kullanan Safeviler, Ortadoğu’da kalıcı bir fay hattı üretmiş ve Sünni-Şii ayrımı İran’la geri kalan Müslüman dünya arasında bir çatışma olarak kolektif tahayyüle empoze edilmiştir. Bu fay hattı halen mevcuttur: Bir-

çok Sünni açısından her Şii zorunlu olarak İranlıdır ya da en azından İran'ın yayılcı emellerine hizmet eden bir ajandır. Bugün bölgeyi parçalayan çatışmaların birçoğu, sırasıyla Sünni ve Şii İslâmcılığın şampiyonluğunu yapan Suudi Arabistan ve İran devletleri arasındaki çatışmalı ilişkide yoğunlaşmaktadır. Bu ikisi arasındaki rekabet, başlangıçta bağımsız yerel çatışmalardan ibaret olan çatışmaları ortak bir zeminde buluşturup onlara uluslararası bir boyut kazandırmış; siyasi mücadelelerin içine dinî meseleler dahil olurken akışkan dinî kimlikler katılmıştır.

Elinizdeki çalışma Sünnilerle Şiiler arasındaki çatışmaları kâh canlandıran kâh sönmülendiren dinamikleri anlaşılır kılmak üzere iki katmanlı bir yaklaşım benimsiyor. İlk kısımda halifelik tartışmasının başlangıcından günümüze Sünniler ve Şiilerin küresel bir siyasi tarihini sunuyoruz. Bunu yaparken çağdaş çatışmaların tarihî kökenlerini açıklamaya, tarihî süreklilikler ve kopuşları vurgulamaya, düşmanlık ve örtüşme noktalarının altında yatan dinamiklere ışık tutmaya çalışıyoruz.

İkinci kısımda, siyasal alanın Sünni-Şii ayrımıyla yapılandırıldığı birçok ulusal konfigürasyona ilişkin tarihsel ve sosyolojik bir araştırma yürütüyoruz. Böylece Sünni ve Şii kimliklerinin diğer toplumsal, etnik, dilsel, bölgesel, iktisadi ve statüsel kimliklerle nasıl eklemlendiğini ortaya koyuyoruz. Birçok Ortadoğu ülkesinde var olmakla birlikte, Sünni-Şii ayrımının ulusal ve bölgesel siyasi bağlamlara bağlı olarak şiddetli çatışmalara yol açıp açmamasının gerisinde, –her toplumun kendi koşullarına özgü– bu eklemlenme yatmaktadır.